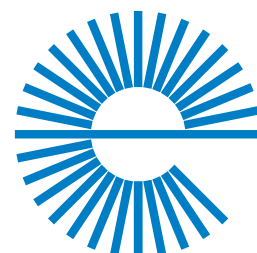

SPECIAL 2019

netwerk digitaal erfgoed

Een berg verhalen

Eppo van Nispen tot
Sevenaer: Toon lef!

Heineken Collection

Eerste bedrijfscollectie
omarmt het netwerk

Adviesfluisteraars

Wat leren erfgoed en
wetenschap van elkaar?

Digitale strategie

Verbinding met de
netwerksamenleving

Alleen ga je sneller, samen kom je verder

FEESTJE

VINCENT ROBIJN

Er is reden voor een feestje: het Netwerk Digitaal Erfgoed en de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed bestaan beide vijf jaar. De focus ligt daarbij op digitaal. Maar waarom zou de strategie ook niet de leidraad kunnen vormen voor een nieuwe inrichting van de gehele erfgoedsector?

Bij het ontwikkelen van het nieuwe strategisch beleid bij Historisch Centrum Overijssel (HCO) maken wij gebruik van de drieslag 'zichtbaar, bruikbaar en houdbaar'. Dat helpt ons bij het nadenken over waar we echt van zijn. Wat is onze meerwaarde in het netwerk? Waar zijn we goed in en waarin willen we excelleren? En dus ook: wat kunnen anderen beter en wat laten we los?

Conclusie is dat onze kracht met name ligt op 'houdbaar' en 'bruikbaar'. We hebben de ambitie om binnen onze provincie dé collectie-beherende instelling te worden, voor diverse soorten erfgoedcollecties, waarbij andere organisaties de zichtbare kant verzorgen. Zoiets kun je natuurlijk vanuit je eigen visie bedenken, maar het gaat alleen werken als het netwerk van erfgoedinstellingen samen deze uitdaging aangaat. Dat betekent durven kiezen en durven vertrouwen op de expertise van de ander. Alleen door buiten de bestaande patronen te denken die de afgelopen honderd jaar door de emancipatie van de verschillende domeinen in de erfgoedsector zijn ingesleten, kunnen we blijvend voldoen aan de vragen van onze huidige en toekomstige gebruikers.

Dat het netwerk en de strategie in een behoefte voorzien, blijkt wel uit het feit dat inmiddels 65 organisaties het Manifest Netwerk

Digitaal Erfgoed hebben ondertekend. Dat het NDE bij elke 'aansluiting' op taart trakteerde, zal ook geholpen hebben.

De special die u nu in handen hebt, geeft een beeld van de

activiteiten in en door het netwerk. Duidelijk wordt hoe divers het netwerk na vijf jaar is: van Heineken Collection tot Erfgoedhuis Zuid-Holland tot Biblioteca Nacional Aruba. Dat het niet alleen mooie ambities en woorden zijn, maar dat het netwerk ook echt functioneert, blijkt onder meer uit de bijdrage over het Memory-Vrijheidsmuseum. Dit museum is door HCO aan het netwerk verbonden, waardoor het museale collectiemanagementsysteem vanaf de start volledig is ingericht volgens de principes van linked open data.

Het zijn een paar voorbeelden van mooie resultaten die de afgelopen jaren zijn geboekt. Maar we zijn er nog lang niet, zegt ook Eppo van Nispen tot Sevenaer, directeur van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. In deze special pleit hij voor meer tempo, lef en voor een 'groot, harig gedurfd doel', zodat erfgoedinstellingen uiteindelijk 'verhalenhuisen' worden.

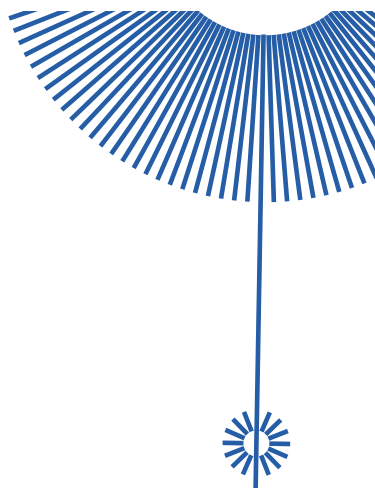
Vincent Robijn, directeur Historisch Centrum Overijssel

Foto: Ashkan Mortezaipoor

Vincent Robijn

'Waarom zou de strategie ook niet de leidraad kunnen vormen voor een nieuwe inrichting van de gehele erfgoedsector?'

Dit is een uitgave van het Netwerk Digitaal Erfgoed, 2019

Productie

Netwerk Digitaal Erfgoed en Uitgeverij IP

Redactie

Carolien van Zuilekom, Wilbert Helmus en Ronald de Nijs

Medewerkers

Maurits van der Graaf, Chris Groeneveld, Marian Hellema, Bart Janssen, Edwin Mijnsbergen, Geraldine Molema, Vincent Robijn en Sjors de Valk

Vormgeving omslag

Scott Savage

(Het Echte Werk)

Vormgeving binnenwerk

Eric van den Berg

Alle artikelen zijn beschikbaar onder een CC-BY-SA 4.0-licentie

22

12

18

14

Inhoud

4

Nieuws

6

Boven op een berg verhalen

De erfgoedsector zou best wat meer branie mogen tonen, vindt Beeld en Geluid-directeur Eppo van Nispen tot Sevenaer. 'We moeten met z'n allen spannend willen zijn.'

9

Zin, ziel en theater

Wilbert Helmus blikt vooruit op HackaLOD 2019.

10

Digitaal gebruik in beeld

Acht gedragsprofielen helpen erfgoedinstellingen inzicht geven in de behoeften en eisen die gebruikers van digitaal erfgoed hebben.

12

Adviesfluisteraars

Het werk van een specialist research data management vertoont opvallend veel raakvlakken met dat van een digitaal-erfgoed-coach. Een gesprek tussen twee 'adviesfluisteraars'.

14

Verbinding met de netwerksamenleving

Tien jaar geleden werden de eerste bouwstenen voor de digitaal erfgoedstrategie gelegd. Enno Meijers, werkzaam bij het NDE, vertelt over netwerkdenken, samenwerking en de gebruiker centraal.

18

Proost op het netwerk

Stichting Heineken Collection heeft zich aangesloten bij het Netwerk Digitaal Erfgoed. Collectiemanager Demelza van der Maas vertelt waarom deelname zo belangrijk is.

20

Samenwerking over de grens

Niet alleen in Nederland maar ook elders wordt de noodzaak tot samenwerking op het gebied van digitaal erfgoed gevoeld. Een verkenning van buitenlandse netwerken.

22

Linked open data-avontuur

Vanuit het niets een collectiemanagementsysteem opzetten dat ook nog eens linked open data-proof is. Het Memory-Vrijheidsmuseum ging het avontuur aan.

24

Feiten en zo

Strategie onder de loep

De Nationale Strategie Digitaal Erfgoed uit 2015 vormt de basis voor alle activiteiten van het netwerk in de afgelopen jaren: sectoroverstijgende samenwerking en kennisdeling. Maar de wereld om ons heen is ondertussen flink veranderd. Zijn de uitdagingen voor erfgoedinstellingen nog steeds hetzelfde? En hoe kunnen de kansen van ontwikkelingen als kunstmatige intelligentie in het netwerk benut worden?

Hoog tijd dus om de nationale strategie weer onder de loep te leggen, zodat we ook in de toekomst het meeste uit ons erfgoed kunnen halen. 2020 staat daarom in het teken van de vernieuwing van de strategie, onder leiding van het ministerie van OCW. Alle partners in de erfgoedsector zijn van harte welkom om mee te werken aan de vernieuwing. Hou de website van het netwerk en de nieuwsbrieven daarom in de gaten.

>> www.netwerkdigitaal erfgoed.nl

Stippel je eigen route uit

Veel instellingen willen verder met de digitalisering van hun collectie. Maar wat is de volgende stap? En waar vind je tools en kennis? Het *Spoorboekje digitalisering erfgoedcollecties* geeft precies deze informatie. Van musea tot historische verenigingen en van beginners tot gevorderden: alle soorten en maten instellingen vinden hier een gestructureerd stappenplan voor hun niveau. Nadat je hebt bepaald waar

je staat, zie je wat je volgende actie kan zijn, compleet met tips en tools voor het stellen van doelen en het maken van beleid. Vragen als 'Hoe kies je een collectieregistratiesysteem?' (niveau 1) tot 'Hoe link je de open data?' (niveau 4) komen aan bod. Praktijkvoorbeelden maken het proces nog concreter. De initiatiefnemer van het spoorboekje is het Erfgoedhuis Zuid-Holland, in samenwerking met experts uit het Netwerk Digitaal Erfgoed.

>> Neem een kijkje op www.netwerkdigitaal erfgoed.nl/spoorboekje

Bon biní Aruba!

Elk van de 65 organisaties die tot nu toe het manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed onderschreef, is waardevol voor het netwerk. Maar een van de nieuwste partners is wel erg bijzonder: de Biblioteca Nacional Aruba! Hiermee maakt het netwerk de stap naar het Caribisch deel van het Koninkrijk en het overzeese erfgoed. Astrid Britten, directeur

van de Biblioteca Nacional Aruba, licht hun keuze toe: 'Kleine erfgoedorganisaties in kleine (eiland)samenlevingen komen al snel knelpunten tegen op het gebied van schaalgrootte en beschikbaarheid van expertise. Hierin ligt voor ons de potentiële meerwaarde om deel uit te maken van een groter geheel – en dus deel te nemen aan het NDE.' Ook Vincent Wintermans

van UNESCO is verheugd. 'Voor het Nederlands Memory of the World Comité is koninkrijksbrede samenwerking tussen de erfgoedinstellingen een belangrijk speerpunt. De ondertekening door de Biblioteca Nacional Aruba is een positief signaal, dat hopelijk door de andere eilanden wordt gevolgd.'

>> Meer over het manifest op www.netwerkdigitaal erfgoed.nl/manifest

Foto: Digital Preservation Coalition

FEESTDAG duurzame toegankelijkheid

Op 7 november 2019 vieren we de Werelddag van de Digitale Duurzaamheid: een dag om stil te staan bij het belang van digitale duurzaamheid, de behaalde successen en acties voor de toekomst. In Nederland coördineert het Netwerk Digitaal Erfgoed de activiteiten op deze dag. Zo organiseren Stadsarchief Rotterdam en Het Nieuwe Instituut een bijeenkomst over 'the big picture' van beleid, kosten en voorzieningen. Ook op Twitter kun je deelnemen: laat met #WDPD2019 zien hoe jij bijdraagt aan het duurzaam toegankelijk houden van ons erfgoed.

Kansen bij cultuurfondsen

Op initiatief van de minister van OCW geeft het kabinet in 2019 en 2020 extra subsidie om de zichtbaarheid en het gebruik van digitaal erfgoed te vergroten. Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, het Mondriaan Fonds en het Fonds voor Cultuurparticipatie vullen elk op hun eigen manier de stimuleringsmaatregel in. Makers en culturele instellingen kunnen daar aanspraak op maken. Er is nog ruimte voor nieuwe aanvragen, dus mis deze kans niet! Op de websites van de fondsen vind je meer informatie.

- >> stimuleringsfonds.nl/nl/subsidies/digital_heritage_x_public/ (indienen voor 16 januari 2020)
- >> www.mondriaanfonds.nl/aanvraag/open-oproep-digitaal-erfgoed/ (indienen voor 31 juli 2020)
- >> www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/creatief-gebruik-digitaal-erfgoed.html (doorlopend tot 18 december 2020)

Eppo van Nispen tot Sevenaer:

‘Als erfgo zitten

Groots denken en hoog willen reiken is het credo van Eppo van Nispen tot Sevenaer, directeur van Beeld en Geluid. De erfgoedsector zou ook best wat meer branie en ambitie mogen tonen, vindt hij. Zijn advies: trek gezamenlijk op in een netwerk en zet marketing in om de rijkdom aan verhalen bij je publiek te brengen.

‘Móeten ze spannend zijn? Die vraag dienen erfgoedinstellingen zichzelf te stellen’

ed instellingen we op een berg verhalen'

Zijn erfgoedinstellingen nog te zeer naar binnen gekeerd?

'Ik vind van wel. Nog te veel erfgoedinstellingen hebben de prachtigste collecties, maar lijken nauwelijks interesse te hebben om ermee naar buiten te treden. Wat heeft het voor zin om alles in dozen weg te stoppen onder de grond en daar dan voor eeuwig op te blijven zitten? Wachtend tot mensen jou weten te vinden? Dat is wat mij betreft een *no go*.'

De focus op de klant ontbreekt?

'Veel erfgoedinstellingen zijn nog erg met zichzelf bezig en met het proces, en een beetje met de inhoud en met de klant. Je ziet wél dat de klantfocus toeneemt, maar daar zouden we met z'n allen nog veel meer aan kunnen werken.'

Misschien zijn erfgoedinstellingen niet spannend genoeg voor het grote publiek?

'Móeten ze spannend zijn? Die vraag dienen erfgoedinstellingen zichzelf te stellen. Als directeur van een erfgoedinstelling zeg ik: ja, we moeten met z'n allen spannend willen zijn. Bovendien is dat voor ons zoveel makkelijker dan voor andere organisaties. Wij zitten op een berg mooie verhalen die erom vragen verteld te worden. En daarbij richt je je op iedereen, dus ook op een stel wilde pubers. Durf je dat niet, dan is dat in mijn ogen doodzonde.'

Wat vraagt dat van erfgoedinstellingen?

'Ze moeten leren anders naar zichzelf te kijken. Het zijn niet zomaar opslag-

plaatsen van historisch materiaal, het zijn "verhalenhuisen". Hoe kun je verantwoord dat je met honderdduizenden euro's publiek geld bekostigd wordt, terwijl je nauwelijks moeite zou doen om het publiek zo goed mogelijk te bedienen? Dat is geen verhaal, vind ik. Je kan niet meer zeggen: ja maar, dat kan ik niet.'

Dat is makkelijker gezegd dan gedaan.

'Je hebt tegenwoordig zoveel middelen om te communiceren met je publiek;

'Ga actief op zoek naar andere doelgroepen dan die je nu al over de vloer krijgt'

denk ook aan sociale media en dergelijke. Natuurlijk, het kan zijn dat je als instelling niet goed weet hoe je dat aan moet pakken. Of dat je er nauwelijks de middelen voor hebt. Maar besef dan dat je kunt aanhaken bij een collectieve campagne als het *Geheugen van Nederland* en dat je gebruik kunt maken van de expertise binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed.'

Met de campagne het Geheugen van Nederland wil het Netwerk Digitaal Erfgoed het digitale

erfgoed zichtbaarder maken. Is een dergelijke campagne nodig?

'Kijk, erfgoedinstellingen zijn niet erg goed in hun marketing. Daar besteden ze nauwelijks geld aan, want "waarom zou iemand ons komen opzoeken". Erfgoedinstellingen willen dat wel, maar op hun voorwaarden. Maar de klant is totaal veranderd. Die wil 24 uur per dag, zeven dagen per week *geservicet* worden. Dat is een enorme uitdaging, daar moet je echt wat mee.'

Beeld en Geluid is een van de knooppunten in het Netwerk Digitaal Erfgoed. Hoe kijk je aan tegen die rol?

'We stellen ons zoveel mogelijk open voor erfgoedinstellingen in het land om bij ons "aan te knopen". Elke historische vereniging of elk regionaal archief kan bij ons terecht met een hulpvraag over het beschikbaar stellen van bewegend beeld en/of geluid, zowel technisch als inhoudelijk. Wij kunnen bijvoorbeeld aangeven welke mogelijkheden er zijn om een collectie beter aan te bieden, maar ook hoe lokale instellingen kunnen omgaan met hun publiek.'

En omgekeerd: wat hebben erfgoedinstellingen jullie te bieden?

'Minstens zo belangrijk is dat zij óns ook kunnen helpen, namelijk door aan te geven wat zij bij ons missen of waar zij behoefte aan hebben. Misschien is men lokaal wel ergens bezig met een prachtig innovatief idee dat het verdient om naar het landelijke niveau getild te worden. Als knooppunt kunnen we daarbij helpen.'

Maar als knooppunt bepalen jullie niet hoe het moet?

'Nee, het gaat erom samen met elkaar te zorgen dat we als netwerk het publiek beter kunnen bedienen. In een netwerk kun je met elkaar relevantie maken. Ik houd erg van de uitspraak "In je eentje ga je sneller, maar samen kom je verder". Samen doe je het misschien wat minder snel, maar wel is de duurzaamheid en je impact groter. Al wil dat niet zeggen dat je samen niet ook een aardig tempo kunt aanhouden.'

Je hebt eerder gewerkt als directeur van de CPNB (Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek) en van bibliotheek DOK Delft. Kijkend vanuit die ervaring: wat zou de erfgoedsector kunnen opsteken van die sectoren?

'Wat de CPNB goed heeft gedaan, is het bouwen van een aantal merken. De erfgoedwereld kent dergelijke "merken" niet. Ik zou zeggen: begin een merk en bouw dat over een periode van jaren uit. Het *Geheugen van Nederland* heeft de potentie om een sterk landelijk merk te worden en zal aan kracht winnen als er meer erfgoedinstellingen meedoen.'

'In je eentje ga je sneller, maar samen kom je verder'

Dat vraagt wel de nodige budgetten?

'In mijn periode als directeur van DOK Delft heb ik geleerd dat het niet altijd om geld gaat. We hadden ons als doel gesteld om binnen vijf jaar met beperkte financiële middelen de modernste openbare bibliotheek ter wereld te worden – en vier jaar later werden we uitgeroepen tot de beste bibliotheek

van Nederland. Door zoveel mogelijk samen te doen, bijvoorbeeld met de TU Delft, konden we heel veel bereiken. Dergelijke samenwerkingen zijn ook gewoon leuk, je organisatie krijgt er een energieboost van. Bovendien leer je over je eigen grenzen heen te kijken en soms er ook daadwerkelijk overheen te gaan.'

Voor Beeld en Geluid wordt vaak de afkorting B&G gebruikt, maar die letters zouden wat jou betreft ook voor Beter en Gedurfd kunnen staan. Hoe krijgt die andere invulling van de afkorting vorm?

'Wij zijn een "verhalenhuis" met 50 petabyte aan verhalen, zo zie ik dat. We kunnen wachten tot de mensen naar ons toe komen, maar ik vind dat je met je verhalen naar hen toe moet gaan. Daarom hebben we bij Beeld en Geluid de focus verlegd naar de klant, zowel de professional als de particulier. En daar willen we komende jaren nog sterker op inzetten.'

Hoe pakken jullie dat aan?

'We zoeken bijvoorbeeld de samenwerking op, zoals met het Museum voor Communicatie in Den Haag. Ook werken we met de bibliotheek en Museum Hilversum aan een TestLab, dat vooral aandacht besteedt aan mediawijsheid. Zo zijn we bezig iedereen te veroveren.'

Hoe zou de erfgoedsector zich het motto Beter en Gedurfd meer eigen kunnen maken?

'Dan zou ik willen dat iedereen wat meer tempo probeert te maken. We zijn erg goed in heel gedegen werken, en dat is prima, maar er mag soms wel wat meer vaart in als het gaat om met elkaar samenwerken. Verder vind ik dat het je plicht is om relevant te blijven. Dit betekent dat je actief op zoek gaat naar andere doelgroepen dan die je nu al over de vloer krijgt, dus ook bijvoorbeeld jongeren.'

In het verleden heb je wel eens verwezen naar het concept 'Big

Hairy Audacious Goal' (een 'groot harig, gedurfd doel') van de Amerikaanse onderzoekers Jim Collins en Jerry Porras. Hoe zou je zelf de 'Big Hairy Audacious Goal' voor Beeld en Geluid formuleren?

'Ik ben erg voor het stellen van doelen aan jezelf die misschien net boven je macht liggen. Het gaat er vooral om dat het je ertoe aanzet op weg te gaan en niet stil te blijven zitten. Hoe mooi zou het zijn als iedere Nederlander niet alleen online toegang heeft tot de collectie van Beeld en Geluid, maar die collectie ook zelf kan aanvullen? Zo komt er als het ware een gigantische repository beschikbaar voor iedere Nederlander om zijn persoonlijke beeld- en geluidsfragmenten te uploaden. Zeg maar een kennis- en beeldbank waarbinnen verschillende dwarsverbanden gelegd kunnen worden.'

'Begin een merk en bouw dat over een periode van jaren uit'

En hoe zie je dat voor de erfgoedsector in het algemeen?

'Ik zou willen dat er binnen mijnoverheid.nl of een ander online platform van de overheid, naast alle "serieuze postbussen" een soort "fun postbus" komt. Oftewel: een inspirerende postbus die de erfgoedsector voor haar rekening neemt. Waarom kunnen wij met alle erfgoedinstellingen in die digitale ruimte niet een ingang krijgen, zodat iedere Nederlander zich kan laten inspireren en verrijken? Dat je bijvoorbeeld via zo'n platform makkelijk uit alle Nederlandse erfgoedcollecties antwoord kunt krijgen op een vraag als: wat zijn de sporen van mijn familie in Nederland? Fantastisch toch!'

Gaat de locatie van HackaLOD 2019, op 29 en 30 november, eerdere edities overtreffen?

ZIN, ZIEL EN THEATER

Wat hebben een kerk, een bibliotheek en een gevangenis met elkaar gemeen? Het zijn de locaties waar de afgelopen jaren HackaLODs – of anders gezegd: culturele linked open data-hackathons – hebben plaatsgevonden.

Ze worden georganiseerd door de Koninklijke Bibliotheek samen met bijvoorbeeld het Rijksmuseum, het KNAW Humanities Cluster en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, in het kader van het Netwerk Digitaal Erfgoed. Een nacht lang gaan deelnemers op zoek naar een virtual reality-toepassing, visualisatie, chatbot, game, installatie of dé killer app. Sinds de eerste editie van deze hackathon in 2014 zijn de organisatoren erin geslaagd om in een overtreffende trap bijzondere plekken te vinden. Zo maakte de overnachting op veldbedden in de voormalige penitentiaire inrichting in Utrecht diepe indruk op de deelnemers. En vorig jaar werd in de nacht doorgewerkt in een verstilde Posthoornkerk. Wie dat wilde, kon een hazenslaapje doen onder middeleeuwse gewelven in de kelder. De resultaten van HackaLODs zijn altijd verrassend. Zo is er een 'Bierbrouwerijenbrowser' gemaakt. Handig als je een bokbierje met laag alcoholpercentage wilt, of op zoek bent naar 'een brouwerij in Gelderland, zonder ketels, in 2018 gestart'. Ook leuk: alle bierliederen, waarvan de bladmuziek bij de Nederland-

se omroep beschikbaar is. Een mooie illustratie van de kracht van linked data.

Dit jaar klappen de deelnemers hun laptop open in De Theaterloods. Midden in de natuur op de Veluwe, direct naast het oude zendstation Radio Kootwijk in een monumentale industriële loods. De Theaterloods noemt zichzelf 'een kuuroord voor de ziel en de zaak'. Hun programma's gaan over zingeving en 'het diepere verlangen dat de basis vormt voor de toekomst'.

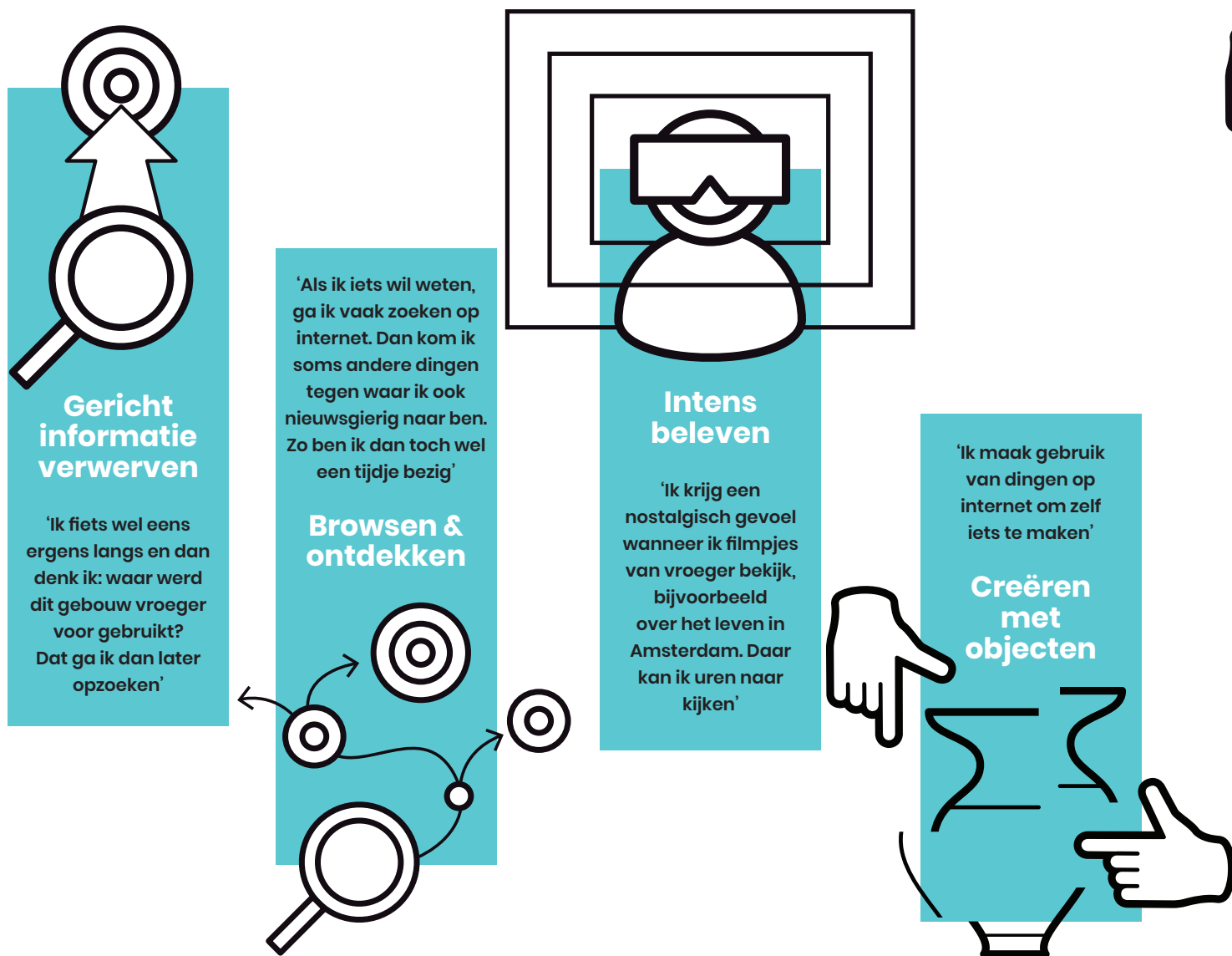
Bijzonder aan deze editie is de samenwerking tussen hackers, theatermakers en muzikanten. Hackers delen op camera, in navolging van het tv-programma Achterwerk in de kast, hun gemoedstoestand. Theatermakers stellen vervolgens een 'nachtboek' samen met opmerkelijke en misschien wel intieme nachtelijke ontboezemingen.

Gedurende de nacht gaan ook twee muzikanten aan de slag. Ze zorgen ervoor dat de deelnemers een muzikale boost krijgen. Bovendien componeren de musici ter plekke nieuw werk, en vertellen ze verhalen over het digitale maakproces.

Zo gaan kunst en cultuur, theater en muziek, digitaal en analoog samen door de nacht, op weg naar prachtige digitale noviteiten. Een ideale combinatie om mensen uit te dagen, op te laden, te inspireren en om met nieuwe energie en verlangen de toekomst in te gaan.

Uit onderzoek blijkt dat mensen op acht verschillende manieren gebruikmaken van digitaal erfgoed. Dat heeft geleid tot evenzovele 'gedragsprofielen'. Ze helpen erfgoedinstellingen inzicht geven in de behoeften en wensen die gebruikers hebben.

Wat doen gebruikers zoal op websites voor digitaal erfgoed? Aan welke content hebben zij behoefte? En welke functionaliteiten zouden zij willen gebruiken? Dit soort inzichten zijn van groot belang voor erfgoedinstellingen. Daarom doen ze hier in NDE-verband gezamenlijk onderzoek naar. In de online omgeving kiest een gebruiker zelf wat hij of zij wil weten, beleven of ervaren. Uit onderzoek van

Het digitale gebruik

het Netwerk Digitaal Erfgoed blijkt dat mensen tijdens hun virtuele reis langs erfgoedwebsites en -diensten op acht verschillende manieren gebruikmaken van digitaal erfgoed. Die verschillende manieren worden 'Gedragsprofielen Digitaal Erfgoed' genoemd. Mensen blijken deze gedragsprofielen afwisselend te vertonen, afhankelijk van de context van dat moment. Dezelfde persoon kan dus wisselend, op verschillende momenten, verschillende typen gebruiksgedrag vertonen. Iemand kan

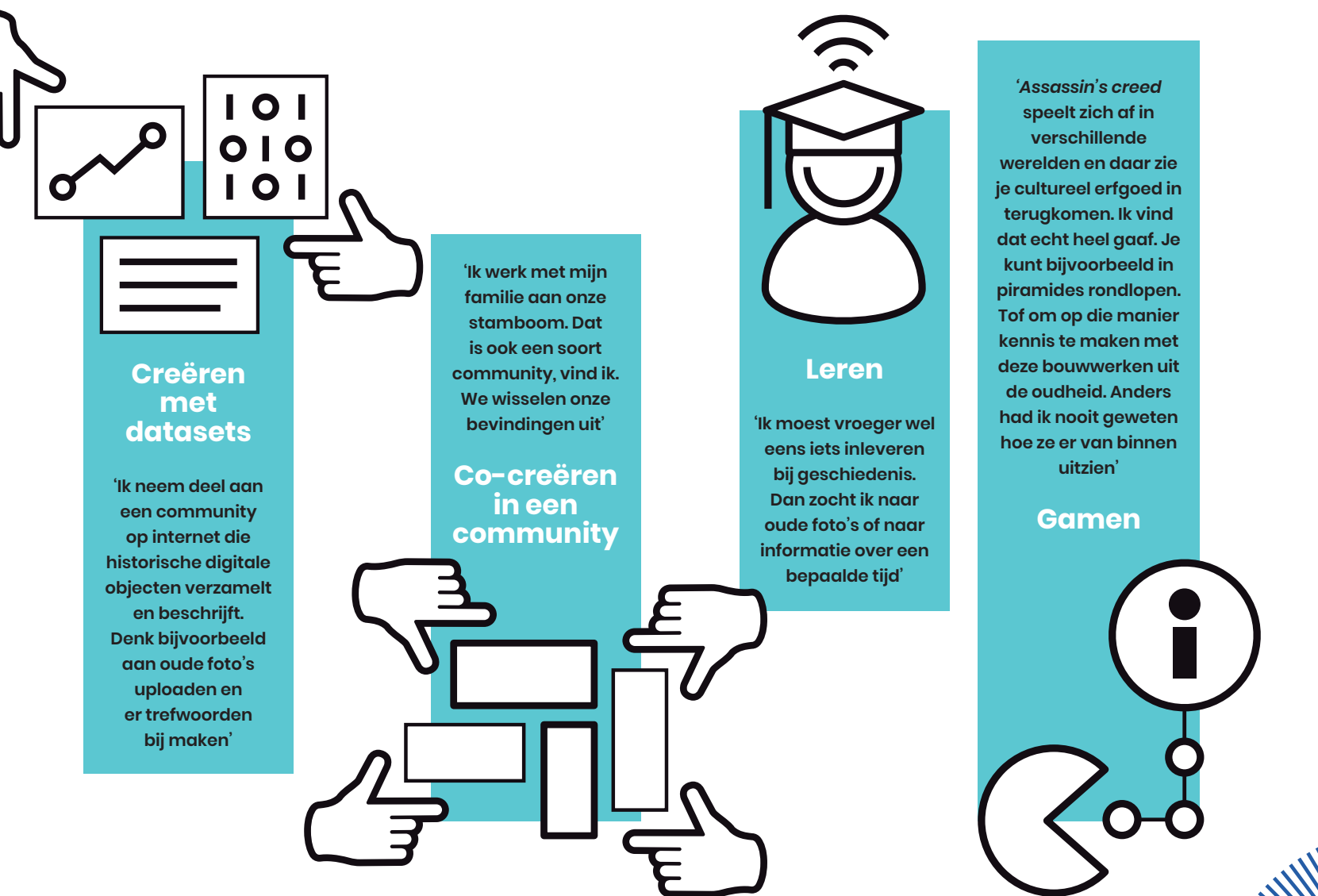
bijvoorbeeld starten met de gerichte zoekvraag 'Uit welke bandleden bestond Pink Floyd', raakt vervolgens aan het browsen en ontdekken op het thema 'symfonische rock', en geniet even later intens van een filmpje van een concertregistratie.

Elk van deze gedragsprofielen geeft inzicht in de behoeften en wensen die gebruikers hebben. Bijvoorbeeld: voor 'Gericht informatie verwerven' hebben mensen uitgebreide metadata nodig. Voor 'Browsen & ontdekken' zijn

thematische of geografisch geordende presentaties geschikter. De Gedragsprofielen Digitaal Erfgoed zijn aanvullend aan klantsegmentaties die typen mensen beschrijven, zoals persona's en leefstijlgroepen.

Lees verder

Meer informatie over de gedragsprofielen en over vervolgonderzoek is te vinden op www.netwerkdigitaal erfgoed.nl.

in beeld

De advies fluisteraars

Het werk van een specialist research data management vertoont veel raakvlakken met dat van een digitaal-erfgoed-coach. Een tweegesprek tussen ‘adviesfluisteraars’ Jolien Scholten en Tamara van Zwol over laagdrempelig advies geven en het belang van het toegankelijk maken én houden van data.

Tamara van Zwol is opgeleid als archivaris. Al ruim vijftien jaar is het Erfgoedhuis Zuid-Holland haar werkgever. Onlangs startte ze naast

haar functie als consultant erfgoedbeleving twee dagen per week als digitaal-erfgoed-coach. Elke provincie krijgt zo’n coach. Met praktische tips en advies bieden ze steun op maat aan allerlei erfgoedinstellingen bij het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed. De coaches werken vanuit de provinciale steunorganisaties (erfgoedhuizen en Regionaal Historische Centra) die samenwerken in het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Jolien Scholten is gepromoveerd in de Taalwetenschap en werkt nu twee jaar bij de Vrije Universiteit (VU) als specialist research data management. Vanuit de bibliotheek ondersteunt ze onderzoekers van alle VU-faculteiten. Ze beantwoordt allerhande vragen over datamanagement. Variërend van: hoe beveilig ik mijn informatie? Tot aan: hoe

‘Ik kan steeds terugvallen op de kennis van andere erfgoed-coaches. Dat is onze grote kracht’

archiveer ik grote datasets? Ook geeft ze advies over het duurzaam beheren en delen van onderzoeksdata. Verder geeft ze workshops aan PhD-studenten over het schrijven van een datamanagementplan. Hierin staat hoe een onderzoeker omgaat met onderzoeksdata.

Bewustwording

Jolien: ‘Sinds 2016 heeft de VU als beleid dat onderzoekers alle data die ten grondslag liggen aan hun publicaties

minimaal tien jaar moeten bewaren. Bovendien moeten ze hun data kunnen delen als daarom wordt gevraagd. Of onderzoekers dit ook daadwerkelijk doen, wordt helaas nog niet echt gecontroleerd. De afgelopen twee jaar hebben wij vanuit de bibliotheek veel tijd gestoken in bewustwording omtrent datamanagement. Nu is het tijd voor de volgende stap: hoe gaan we ons beleid implementeren? Hoe overtuigen we onderzoekers dat goed databaseer niet alleen belangrijk is vanuit de *open science*-gedachte, maar dat dit onderzoekers ook voordelen biedt? Als ze bijvoorbeeld hun data goed deponeren en een *persistent identifier* geven, dan blijft hun werk ook voor andere onderzoekers beschikbaar en vindbaar. Die kunnen dit onderzoek dan gemakkelijker citeren.’

‘Ik merk dat mijn verhaal over goed databaseer beter aanslaat als onderzoekers hiervoor intrinsiek gemotiveerd zijn. Laatst begeleidde ik een onderzoekster die een grote Europese subsidie had binnengehaald. Ze deed onderzoek naar “roddelen”, gevoelige data dus. Ze vond het heel belangrijk dat die data goed beveiligd zouden zijn. We hebben twee keer om de tafel gezeten en ik heb haar plan aangevuld met een advies. Het was heel leuk om te merken dat ze hier ook echt iets aan had. Mensen helpen, kennis overbrengen en dingen uitleggen. Dat vind ik ontzettend leuke facetten van mijn werk.’

Over de vloer

Tamara: ‘Uiteindelijk is ons werk mensenwerk. Vanuit de principes van het Netwerk Digitaal Erfgoed gedacht,

Foto: Marco de Swart

ligt mijn focus vooral op het zichtbaar, houdbaar en bruikbaar maken van digitale erfgoed informatie. Maar het draait ook om medewerkers die iets met het erfgoed willen bereiken, bijvoorbeeld een digitale fototentoonstelling maken. Ik vind het belangrijk om mijn kennis over digitalisering op een toegankelijke manier over te brengen. Om een voorbeeld te geven: ik merkte dat het voor collectiebeherende erfgoedinstellingen een behoorlijke online zoektocht was om informatie over digitaliseren te vinden. Zo ontstond het plan voor een "spoorboekje digitalisering van erfgoedcollecties". In opdracht van de provincie Zuid-Holland is een spoorboekje, speciaal gericht op Zuid-Hollandse instellingen, gepubliceerd. Daarnaast heeft het

Erfgoedhuis samen met het Netwerk Digitaal Erfgoed een landelijke versie geschreven. De boekjes bevatten op maat gesneden stappenplannen voor digitalisering, met bronverwijzingen.' 'Jolien noemde het de bewustwordingsfase. Als coach wil ik veel langsgaan bij de erfgoedinstellingen. Tijdens zo'n bezoek zie je wat er in zo'n instelling speelt, wat de kennis is van de medewerkers, en wat ze nodig hebben. Tijdens mijn bezoeken wil ik ook uitgebreid stilstaan bij de vraag: waarom willen jullie digitaliseren? Ik denk dat het, net als voor de onderzoekers bij de VU, ook voor erfgoedmedewerkers heel belangrijk is om planmatig te werk te gaan volgens de principes van de Nationale Strategie

Jolien Scholten en Tamara van Zwol

en de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur. Je doel helder voor ogen hebben vergemakkelijkt het maken van keuzes. Bovendien kun je dan ook beter inschatten wat je als instelling voor voorzieningen, bijvoorbeeld software, nodig hebt en wat die voorzieningen moeten kunnen.'

Linking pin

Jolien: 'Het een-op-eencontact waar Tamara het over heeft, is in mijn werk ook heel belangrijk. Ik merkte hoe effectief dat was toen ik met de onderzoeker om tafel zat die roddelen onderzocht. Helemaal weten nog niet alle onderzoekers dat ze ook bij ons terecht kunnen voor persoonlijk advies. Wij zijn een centrale dienst en werken vanuit de bibliotheek. Wij merken dat er grote groepen onderzoekers zijn die ons daardoor nu nog niet weten te vinden. Ze leggen niet de link tussen dataspecialisten en de bibliotheek. Aan de Technische Universiteit Delft heeft elke faculteit een *data steward*. Dat is bij de VU nog niet zo, maar we zouden dat wel heel graag willen. Als je als onderzoeker weet dat er op jouw afdeling zo'n data steward zit, stap je makkelijk even op deze persoon af met je vragen. Dat contact is veel laagdrempeliger dan een mailtje sturen naar de bibliotheek. Idealiter zouden wij dan als centrale dienst de *linking pin* kunnen zijn tussen die data stewards.' 'Zover zijn we nu dus nog niet. Maar we nemen al wel stappen om onze laagdrempeligheid te vergroten. Zo zijn we een Research Data Management (RDM)-support desk aan het opzetten. We willen onderzoekers één loket bieden voor al hun RDM-vragen.'

Durf te vragen

Tamara: 'Ja, het is belangrijk dat mensen advies durven vragen. Dat ze niet bang zijn om een mail te sturen of even te bellen. Dat wil ik als erfgoedcoach vooral gaan benadrukken. "Ben je met digitaal erfgoed bezig? En heb je adviesvragen? Kom dan vooral naar ons toe." En weet ik het antwoord niet, dan kan ik terugvallen op de kennis van andere erfgoedcoaches. Dat is onze grote kracht: we kunnen kennis uitwisselen en gebruikmaken van elkaars expertise.'

Verbinding met de

De manier waarop binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) gewerkt wordt aan het duurzaam toegankelijk maken, komt niet uit de lucht vallen. Onlangs ontdekte NDE-domeinmanager Enno Meijers dat tien jaar geleden al de eerste bouwstenen voor de digitaal erfgoedstrategie gelegd werden. Hoog tijd voor een gesprek over de verrassende actualiteit van samenwerking, de gebruiker centraal en het netwerkdenken.

Als je er in het informatietijdperk van nu nog toe wilt doen, zul je moeten zoeken naar een manier om alle mensen die niet doorklikken op links tóch te bereiken. Doe je dat niet, dan ben je niet meer dan een digitaliseringsfabriek.'

Het is een uitspraak die Enno Meijers tien jaar geleden misschien ook had kunnen doen, toen we nog collega's waren bij de toenmalige Zeeuwse Bibliotheek (ZB) in Middelburg. Ook toen boomden we vaak, én graag, over de online vindbaarheid en zichtbaarheid van informatie. We beseften allebei maar al te goed dat de regionale databanken waaraan we werkten, zoals de Beeldbank Zeeland, feitelijk informatiesilo's waren, die door het googlende publiek van toen

'Ons doel is het vergroten van de vindbaarheid van digitale erfgoed-informatie in Nederland'

niet of nauwelijks gevonden werden. We raakten maar niet uitgepraat over de mogelijkheden van Wikipedia en andere open initiatieven. Daar zat potentie in!

Bij de ZB werkt Enno al jaren niet meer, maar het onderwerp heeft hem nooit meer losgelaten. Het was en is een rode draad in de vele projecten die hij begeleidde en begeleidt als informatiemanager bij Bibliotheek.nl en de Koninklijke Bibliotheek (KB) en, sinds mei van dit jaar, als domeinmanager 'Digitaal Erfgoed Bruikbaar' bij het NDE. Die nieuwe functie vond ik een mooie aanleiding om weer eens met hem af te spreken. Zo kon hij me bijpraten over de ontwikkelingen in het NDE in de afgelopen jaren, én over de vraag hoe het denken over strategieën voor digitaal erfgoed zich heeft ontwikkeld in de afgelopen tien jaar. We troffen elkaar op een Middelburgs terras.

Ha Enno, hoe is het ermee? Vertel eerst eens: hoe ben je bij het NDE beland?

'Het gaat uitstekend met me, dank je, al ben ik wel behoorlijk druk met verschillende projecten. Als informatiemanager bij de KB was ik van meet af aan al zeer nauw betrokken bij het NDE. Samen met het team van "Digitaal Erfgoed Bruikbaar" werkten we al een paar jaar aan de ontwikkeling van voorzieningen als het Termennetwerk en het Register, en hebben we met de Architectuurraad van OCW de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA) geschreven. Toen duidelijk werd dat Wilbert Helmus meer tijd nodig had voor zijn werk als netwerkmanager van het NDE, waren we er vrij snel uit dat ik zijn opvolger als domeinmanager Digitaal Erfgoed Bruikbaar zou worden. Johan Stapel, die in maart van dit jaar helaas overleed, speelde overigens ook een belangrijke rol in het geheel. Zo was hij bijvoorbeeld de trekker van de werkgroep Termennetwerk, maar vooral een enorme verbinder en netwerker.'

Linked open data en het semantische web staan nog steeds centraal bij het NDE?

'Reken maar! We hebben de afgelopen jaren hard gewerkt aan het gedistribueerde netwerk van erfgoed-informatie. Een belangrijk uitgangs-

netwerksamenleving

Beeld: Rijksmuseum

Allegorie met Minerva, ca. 1636-1763

punt is het verbeteren van data bij de bron. We streven naar data die zijn gestructureerd als linked open data en die voorzien zijn van duurzame webadressen, met als doel het vergroten van de vindbaarheid van digitale erfgoed informatie in Nederland.'

Zit er een beetje vaart in het ontwikkelen van dat netwerk?

'Ik vind van wel, maar je moet je realiseren dat het een hele klus is om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen. We merken aan alles dat de bereidheid om samen te werken nu veel groter is dan een paar jaar geleden. Vroeger zeiden veel instellingen "mijn gebruiker staat centraal", nu zeggen ze "dé gebruiker staat centraal". Dat is een belangrijk verschil, maar het betekent niet dat organisaties er ook al allemaal op zijn inge-

'De bereidheid om samen te werken is veel groter dan een paar jaar geleden'

richt. Meestal is er nog wel een cultuuromslag nodig, in grote en kleine organisaties.'

Waarom is die omslag nodig?

'De urgentie is groot. In de netwerksamenleving van nu vervullen erfgoedinstellingen en hun collecties nog altijd een waardevolle, maatschappelijke rol, maar als we hier niet op doorpakken, raken erfgoedinstellingen uit beeld bij de online gebruikers. Daarom is het goed dat de visie er nu ligt, er goede onderlinge afspraken worden gemaakt en dat er dankzij het ministerie van OCW financiële middelen zijn om het veranderingsproces mee aan te jagen. Tegelijkertijd moet je ook eerlijk durven zeggen dat de dingen niet altijd zo snel gaan als je zou willen. We zijn al heel wat jaren bezig en zullen ook nog heel wat jaren nodig hebben om onze doelen te bereiken.'

Hoe pakken jullie het aan? Wat is de basisgedachte?

'We zijn weer terug bij de basis. Soms denken mensen dat we een soort tweede Europeana aan het bouwen zijn, maar dat is beslist niet zo. Het NDE bouwt niet aan een nieuw platform of portaal maar aan een netwerk van bruikbare erfgoed-informatie waar gebruikers of bouwers van diensten zelf kunnen selecteren wat relevant is voor hun doel. We proberen daarmee te voorkomen dat er aldoor nieuwe platformen worden

gebouwd, die op langere termijn steeds meer inspanningen vergen om in de lucht te houden.

We moeten af van de situatie dat instellingen hun platformen alleen vanuit hun eigen invalshoek beheren.

Het idee is dat we data verzamelen en ontsluiten voor meerdere doeleinden. Het zal nog jaren duren voordat we diensten

kunnen aanbieden waarbij ieder type bezoeker de informatie die hij zoekt bij elkaar kan klikken, maar we zijn op de goede weg.'

Je ging recent op bezoek bij Harry van Vliet, lector Crossmedia aan de Hogeschool van Amsterdam. Dat was nogal een bijzondere ontmoeting in dit verband, begreep ik. Vertel eens?

'Ja, dat was heel bijzonder! Een tijdje terug werd ik geattendeerd op twee publicaties van Harry uit 2009, die me zowel verbaasden als vrolijk stemden. In *De Digitale Kunstkamer* en het Engelstalige *Culture in Context* wordt een toekomstbeeld geschetst van het drielagenmodel dat veel weg heeft van het model dat we nu volgens de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed aan het uitwerken zijn. En ik kwam nog een heel interessante publicatie uit 2009 tegen. De Reinwardt Academie heeft samen met verschillende musea, archieven en universiteiten het project *Cultuur in Context* uitgevoerd. Zij hebben toen al onderzocht in hoeverre er een discipline-overstijgende digitale infrastructuur mogelijk is om de toegang tot digitaal cultureel erfgoed te verbeteren. Anders gezegd: we werken dus min of meer

'Als we niet doorpakken, raken erfgoedinstellingen uit beeld bij de online gebruikers'

'We richten ons niet alleen op de grotere erfgoedinstellingen'

in de geest van visies die tien jaar geleden al zijn gepubliceerd. Ik was in ieder geval blij om alsnog kennis te nemen van deze publicaties.'

Wat hield het project *Cultuur in Context* precies in?

'Dit was een meerjarig project dat onderzocht hoe erfgoed discipline- en instellingsoverstijgend toegankelijk kan worden gemaakt. Harry van Vliet was daarbij betrokken als onderzoeker en developer van het Telematica Instituut. In het project werd voor het domein "openbare vermaken" (film, theater, kermis) onderzocht of en hoe verschillende collecties te koppelen waren. Koppelen betekende hier meer dan de collecties doorzoekbaar maken vanuit één interface, door tussen de collecties ook inhoudelijke verbanden te leggen. De gebruikte collecties waren onder andere die van het Theater Instituut Nederland, het Gemeentearchief Rotterdam en de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Bijzonder was om te zien dat er al in die tijd op het belang van semantische technieken zoals linked data werd gewezen. Voor het koppelen ontwikkelden de samenwerkende partijen een ontologie (in een ontologie worden definities van concepten en relaties tussen concepten vastgelegd).

Harry en zijn collega's publiceerden vervolgens het artikel "Een ontologie van openbare vermaken" in het decembernummer van het vakblad *IP*, in 2008.

De constatering was toen dat er wel resultaten waren bereikt, maar dat betrokken instellingen veel extra inspanningen moeten leveren om tot een integratie te komen die verder gaat dan de presentatie van de collecties op één website. In het artikel riep Harry samen met de andere auteurs op om een visie te ontwikkelen op het koppelen van collecties.'

Hebben jullie bij het NDE veel gehad aan de inzichten van toen?

'Zonder meer! En het was ook interessant om tien jaar na dato alsnog van gedachten te wisselen met Harry. Er is veel gebeurd in de tus-

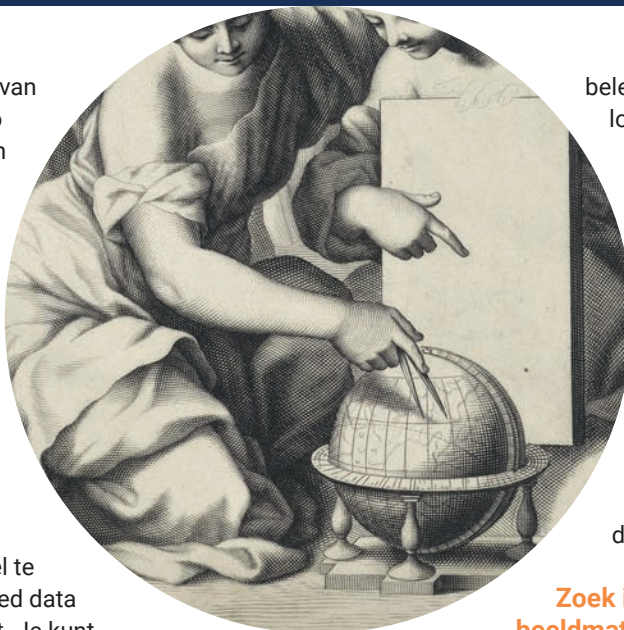
sentijd, maar veel uitdagingen van toen zijn dat nu nog steeds. Zo stelde Harry dat het belang van ontologieën nog steeds groot is. Hij besteedde relatief veel tijd aan de tools om die te kunnen maken en is daar een heel eind mee gekomen, ook binnen zijn prachtige project *Festival Atlas* (www.festivalatlas.nl). Maar ook moeten we altijd uitgaan van de diversiteit in zo'n breed netwerk als het NDE. Het zal nooit lukken om alles netjes in één kennismodel te beschrijven. De kracht van linked data is nu juist dat dit ook niet hoeft. Je kunt je informatie in meerdere vormen beschikbaar stellen, afhankelijk van wat een bepaalde doelgroep nodig heeft, terwijl je tegelijkertijd webstandaarden gebruikt. Zo wordt het voor iedereen begrijpelijk en word je als instelling een onderdeel van het web. (Lachend:) Dat is geheel in de geest van mensen als Herbert Van de Sompel en Tim Berners-Lee inderdaad.'

Hebben jullie het ook nog gehad over de dingen die bereikt zijn, sinds *Cultuur in Context*?

'O, zeker! De aandacht binnen het netwerk mag niet alleen uitgaan naar de grotere erfgoedinstellingen. De kleinere spelers hebben met dezelfde problematiek te maken en staan vaak open voor samenwerking. Daar zetten we bij het NDE dan ook volledig op in.'

Zien jullie ook vooruitgang?

'Ja! Harry merkte op dat hij ziet dat er vooruitgang wordt geboekt op meerdere niveaus:

'Tien jaar geleden werd al op het belang van semantische technieken als linked data gewezen'

beleid, samenwerking en technologie. Dat gevoel heb ik ook en het is mooi om dat bevestigd te krijgen. Er is bij de meeste erfgoedinstellingen, veel meer dan tien jaar geleden, gretigheid om te leren, kennis te delen en samen te werken. Dat is een mooi gegeven. Hoe sneller de versnippering en verkokering verdwijnen, hoe kleiner de kans dat er steeds weer nieuwe informatiesilo's worden gebouwd.'

Zoek ik naar historisch beeldmateriaal en andere data, dan ben ik nog altijd aangewezen op talloze websites en databanken. Zitten we straks in 2029 niet weer samen op het terras, om vast te stellen dat het nog steeds lastige materie is?

'Dat kan ik natuurlijk niet uitsluiten. Zoals gezegd vind ik het fijn om te zien dat de strategie die we hebben gevolgd, en de daaruit volgende keuzes, tien jaar geleden ook al is bedacht. Voor mijn gevoel zitten we echt op het goede spoor. Maar we kunnen het als NDE natuurlijk niet alleen. Alles zal afhangen van de vraag of de intentie van erfgoedinstellingen om samen te werken, wordt waargemaakt. Pas als iedereen inziet dat je niet alleen je eigen collecties, maar ook die van je collega-instellingen kan en zou moeten promoten, pas dan zal die gewenste vind- en zichtbaarheid veel beter worden.'

Een pilot als voorbeeld

'Een voorbeeld van het denken vanuit de bruikbaarheid bij de bron is de pilot die het NDE momenteel samen met Europeana, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid en andere nationale aggregatoren in Europa uitvoert. Tot nu toe vraagt Europeana instellingen om hun data aan te leveren in een speciaal dataformaat: het Europeana Data Model (EDM). Tegelijkertijd werken steeds meer

instellingen aan het publiceren van informatie in Schema.org-formaat. Ze doen dit om daarmee beter vindbaar te worden voor zoekmachines en andere partijen, die meestal de domeinspecifieke datamodellen zoals CIDOC-CRM, EAD of FRBR niet kennen. Met Europeana onderzoeken we nu of het mogelijk is om de data die gepubliceerd is in Schema.org op te halen en om te zetten naar EDM. Op

deze manier hoeven instellingen dit zelf niet meer als extra dienst voor Europeana in te richten. De eerste resultaten lijken erg succesvol. Wat ons betreft is dit een mooi voorbeeld van het denken over de bruikbaarheid bij de bron. Daar worden we oprecht blij van. Zulke resultaten bevestigen de potentie van de strategie én het belang van samenwerking, zelfs op internationaal niveau!'

Foto: Ashkan Mortezaipour

Demelza van der Maas

Prooost op het netwerk

De Stichting Heineken Collection, die sinds 2008 het rijke historisch erfgoed van Heineken NV beheert, heeft zich ook aangesloten bij het Netwerk Digitaal Erfgoed. Waarom eigenlijk? Een gesprek met Demelza van der Maas, collectie-manager bij de stichting.

Wat doet de Heineken Collection precies?

'De stichting heeft als doelstelling de enorme collectie van materiaal uit de geschiedenis van het Heinekenconcern te verzamelen, te behouden, te beheren én te presenteren. De collectie bestaat uit honderd-twintigduizend items, variërend van beeldmateriaal tot documenten, reclamemateriaal, kunst en brouwen- en bierobjecten. Een groot deel van de collectie is ondergebracht in een depot in de Heineken Experience in Amsterdam. Behalve de consumenten en de fans van het merk rekenen we ook de medewerkers van het concern tot onze doelgroep. Heineken als bedrijf staat centraal in ons werk, maar als stichting staan we er wel los van.'

Hoe onderhouden jullie contact met collectiebeheerders van andere bedrijven?

'We zijn lid van de Vereniging Bedrijf en Historie (VBH), waar bijvoorbeeld ook collega's van Shell, ABN Amro en Albert Heijn bij zijn aangesloten, allemaal bedrijven met een grote bedrijfshistorische collectie. Bijeenkomsten zijn er vooral voor kennisdeling en wederzijdse ondersteuning en inspiratie. Ik bezoek af en toe ook internationale congressen, om te leren van collega's in het buitenland.'

Waarin ligt voor jou de meerwaarde om je aan te sluiten bij het NDE?

'Na een paar prettige gesprekken zien

we in dat het netwerk veel voordelen voor ons heeft. Het belangrijkste punt vind ik dat veel collecties van kleinere organisaties een geïsoleerd bestaan leiden, terwijl er vaak allerlei verbanden zijn met collecties van andere instellingen. Neem bijvoorbeeld de elfhonderd bouwtekeningen van brouwerijen van Heineken die zijn gedigitaliseerd: die wil je toch ook terug kunnen vinden in de collecties van lokale archieven? Deelname aan het NDE moet je natuurlijk wel kunnen waarmaken. Er moet budget en draagvlak zijn, en expertise. Dat laatste heeft onze manager digital assets. Hij wordt onze belangrijkste contactpersoon.'

Kun je iets zeggen over onderwerpen die voor jullie type collectie en archief extra belangrijk zijn?

'De Heinekencollectie is een bijzondere en een gewaardeerde. Rondom onze fotocollectie is veel interactie. Die oude beelden spreken tot de verbeelding. Maar de collectie heeft ook haar eigen problematiek, zoals het auteursrecht over het werk van reclametekenaars uit de jaren vijftig en zestig. De claims zijn soms erg hoog omdat mensen denken dat Heineken ze betaalt, maar dat is niet zo. Dat doet de stichting. Wij stellen net als het NDE de gebruiker centraal, en willen vooral dat het verhaal over de geschiedenis van het concern goed en boeiend verteld wordt.'

Noodzaak tot

Hoe staat het in andere landen met de samenwerking op het gebied van digitaal erfgoed? Lijkt dat op het Netwerk Digitaal Erfgoed? Om daarachter te komen bekeek Marian Hellema een aantal buitenlandse samenwerkingsverbanden.

Het Netwerk Digitaal Erfgoed richt zich op een breed spectrum van onderwerpen (het 'zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed'). Veel samenwerkingsverbanden elders in de wereld richten zich maar op een van deze gebieden. Voor 'houdbaar' wordt in diverse organisaties al geruime tijd samengewerkt. Een voorbeeld is de Digital Preservation Coalition ● (sinds 2002). Dit is een internationale samenwerking van vooral universiteiten en bibliotheken, maar ook banken, de BBC, een aantal VN-organisaties en bedrijven. Deze coalitie helpt haar leden om informatie duurzaam toegankelijk te houden, zodat de waarde niet verloren gaat. De aanpak bestaat uit ambassadeurschap, een community, deskundigheidsbevordering, best practices en beleid. Voor het domein 'zichtbaar' zijn er veel gezamenlijke platforms waarop erfgoedcollecties worden samengebracht voor een groot publiek. Bijvoorbeeld het Australische Trove ● (sinds 2008), dat wereldwijd een voorbeeldfunctie heeft vervuld. Op dit platform is een grote variëteit aan erfgoed te vinden, zoals boeken, kranten, kaarten, afbeeldingen, video's, bladmuziek, geluidsopnames en webarchieven. Trove liep ook voorop met het ondersteunen van online community's en de actieve betrokkenheid van gebruikers. Zij kunnen bijdragen door teksten te corrigeren, materiaal te taggen of commentaar toe te voegen.

Sectoroverstijgend

Is de samenwerking in het buitenland per sector georganiseerd (bibliotheken, archieven, musea, wetenschap)? Of sectoroverstijgend, zoals het Netwerk Digitaal Erfgoed? Van nature lijken erfgoedinstellingen eerst samenwerking met collega-instellingen te zoeken. Zo zijn er veel sectorale koepelorganisaties die vaak al ver voor het digitale tijdperk samenwerkten. Ook worden er vaak in samenwerking platforms ontwikkeld met materiaal uit een bepaalde sector, bijvoorbeeld Archives Portal Europe ● voor de archiefsector. Er zijn ook de nodige sectoroverstijgende initiatieven. De Open Preservation Foundation ● is gericht op digitaal erfgoed in de ruimste zin en werkt aan gemeenschappelijke oplossingen voor digitale duurzaamheid (software, tools, standaardisatie, kennisverspreiding en bewustwording). Het is een internationale organisatie, met vooral veel nationale bibliotheken en archieven, maar ook enkele grote bedrijven. Soms richt de samenwerking zich niet specifiek op erfgoed, maar op een breder terrein. Bij de eerdergenoemde Digital Preservation Coalition gaat het bijvoorbeeld om 'digitale content en services'.

Nationale visie

Er zijn al diverse internationale samenwerkingen de revue gepasseerd. Maar vaak ook is de samenwerking nationaal, doorgaans samenhangend met

financiering door de overheid. Zo werkt het Netwerk Digitaal Erfgoed vanuit een nationale strategie, geïnitieerd en gedragen door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Ook in andere landen werkt men vanuit een visie op digitaal erfgoed, die soms sterk doet denken aan de drie domeinen 'zichtbaar, bruikbaar en houdbaar'. De Vlaamse visienota 'Een Vlaams

cultuurbeleid in het digitale tijdperk' ● formuleert een aantal principes, zoals 'de gebruiker staat voorop', 'networked content' en 'samenwerking loont', ook over de schotten van cultuursectoren heen. Digitale culturele content moet in deze visie open, vindbaar, bruikbaar en zichtbaar zijn. Er wordt gewerkt aan een gezamenlijk digitaal ecosysteem volgens een referentiearchitectuur. De visie van de Finse overheid spreekt van vrije toegankelijkheid van cultureel erfgoed, verbonden met het dagelijkse leven. Op die manier worden 'sociaal pluralisme, interactie en inclusie' bevorderd. Daar komt het Initiatief Digitaal Cultureel Erfgoed uit voort, dat wordt gedragen en bekostigd door het Finse ministerie van Onderwijs en Cul-

samenwerking

tuur. Het doel is om het digitaal erfgoed zo goed mogelijk beschikbaar te stellen, duurzaam te bewaren en onderling uitwisselbaar te maken.

Wat doen ze?

Vrijwel alle samenwerkingsverbanden houden zich bezig met kennisverspreiding door bijeenkomsten, kennisdocumenten, rapporten, handreikingen,

ontwikkeling van tools op de langere termijn.

In het International Internet Preservation Consortium wordt gewerkt aan het behoud van webarchieven en sociale media. Naast tool-ontwikkeling en kennisverspreiding bestaat de samenwerking uit gezamenlijke collectievorming, waarbij webarchieven of sociale media-archieven worden opgebouwd.

schappelijke *look & feel*, die uiteindelijk alle afzonderlijke userinterfaces moet gaan vervangen.

Verder is er een centrale dienst waarmee Finse erfgoedinstellingen hun digitaal erfgoed duurzaam kunnen opslaan. Ook wordt er gewerkt aan een architectuur en aan semantic web-tools, enigszins vergelijkbaar met de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA) en het Termennetwerk in Nederland.

Verbinden van erfgoed

Ook in het buitenland wordt gewerkt aan de verbinding van erfgoed informatie met semantic web-technologie. Een voorbeeld is het project *Linked Data for Production* ● waarin een aantal Amerikaanse bibliotheken samenwerkt aan manieren om het catalogiseren op linked data te baseren. Het uiteindelijke doel is een 'virtuele, gedistribueerde nationale bibliotheek van hoogwaardige metadata'. Wie het NDE-domein 'bruikbaar' volgt, ziet de verwantschap met het ideaal van het 'gedistribueerde netwerk van erfgoed informatie'.

Rode draad

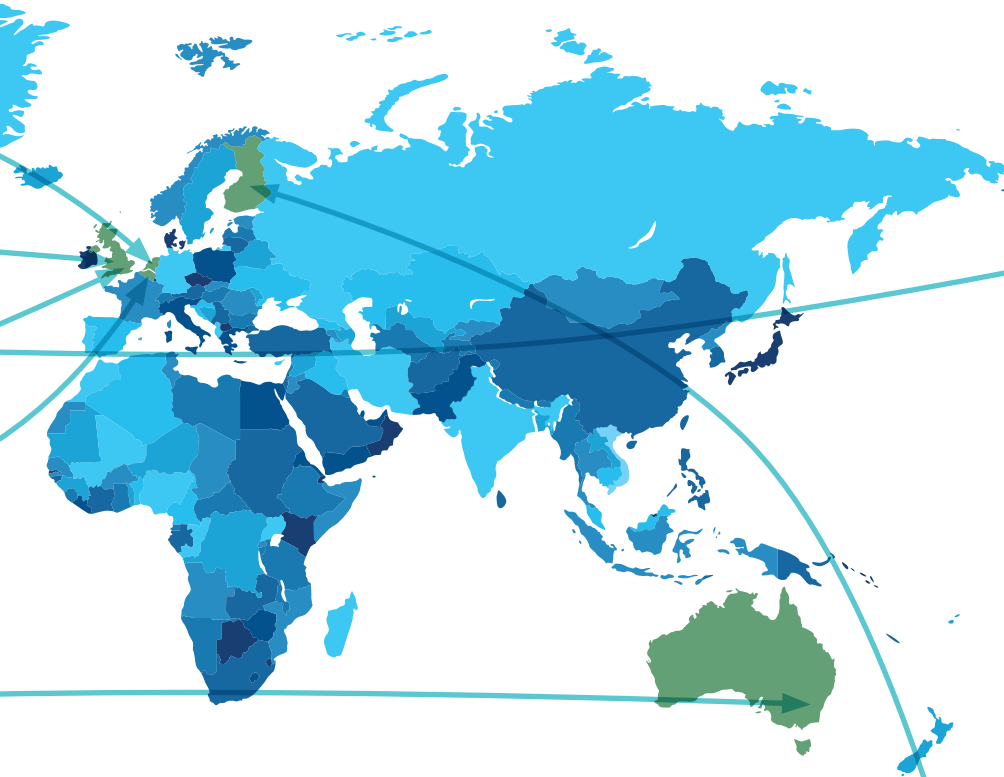
Dit artikel biedt beslist geen compleet overzicht, maar laat met voorbeelden zien hoe divers samenwerkingsverbanden zijn. Steeds wordt gezocht naar een aanpak die het beste past bij de doelen, de spelers, de financiering en het land. De rode draad is dat overal de noodzaak voor samenwerking wordt gevoeld, omdat je het als organisatie niet allemaal alleen kunt doen. Dat wordt mooi verwoord door William Kilbride (Executive Director van de Digital Preservation Coalition): 'Voortgang vraagt om een voortdurende samenwerking tussen experts uit verschillende beroepsgroepen en sectoren. Nederland heeft op dat gebied veel bereikt door in netwerkverband te werken. Ik vind het NDE daarom een *national treasure*.'

standaarden, best practices, toolboxes enzovoort.

Soms gaat het om software of andere tools. Voor digitale duurzaamheid is inmiddels veel gezamenlijk ontwikkeld, zoals hulpmiddelen om bestanden in een e-depot op te nemen, websites te archiveren, je organisatie te evalueren of te certificeren. Vaak gebeurt de ontwikkeling in projectverband. Na afloop is het risico groot dat de resultaten een stille dood sterven. De eerdergenoemde Open Preservation Foundation zorgt daarom voor het beheer en de door-

Centrale voorzieningen

Net als in het Netwerk Digitaal Erfgoed worden ook elders gezamenlijke voorzieningen ontwikkeld, bijvoorbeeld in Finland. Op het platform Finna ● zijn de digitale collecties van ruim driehonderd erfgoedinstellingen voor het publiek beschikbaar. Erfgoedinstellingen kunnen daarnaast de Finna-zoekfunctionaliteit gebruiken om hun collecties op een eigen site te presenteren. Zo ontstaat er een gemeen-

Een **linked** open data-avontuur

Het Memory-Vrijheidsmuseum in Nijverdal heeft sinds kort een state-of-the-art collectiemanagementsysteem. Hierin staan de objecten waarmee het museum verhalen vertelt over de Tweede Wereldoorlog. De software is ook linked open data-proof – met dank aan ‘grote broer’ Historisch Centrum Overijssel en DEVENTit.

Artist impression van het Memory-Vrijheidsmuseum

Wel gebogen maar niet gebroken' staat er op een houten dienblad geschilderd. Deze spreuk sierde menig wandbordje in het Nederlandse huishouden na de capitulatie in 1940. Het is dus niet verwonderlijk dat het dienblad onderdeel uitmaakt van een diorama – een soort kijkkast op ware grootte – dat het thema onderduikers in de Tweede Wereldoorlog verbeeldt. Het onderduiktafereel is sinds kort weer te bezichtigen in het vernieuwde en uitgebreide Memory-Vrijheidsmuseum in Nijverdal. We zien twee mannen en een meisje in een woonkamer, terwijl achter de schoorsteen, in een geheime ruimte, een paar mensen verborgen zitten. 'Met diorama's vertellen we verhalen over de oorlog; de mens staat daarin centraal,'

zegt voorzitter Hans van Overbeeke, een van de vele vrijwilligers. Voor deze taferelen gebruikt het museum vooral alledaagse voorwerpen, zoals het houten dienblad. Een groot deel van de objecten is nu gedigitaliseerd en direct ook als linked open data beschikbaar. De aanleiding: een nieuwe fase die het museum is ingegaan.

Digitaal collectiebeheer

Het museum, geopend in 2010, kwam in 2017 in een stroomversnelling terecht. In dat jaar stelde Arie Slob, toenmalig directeur van het Historisch Centrum Overijssel (HCO) in Zwolle, voor om er het eigen Overijsselse erfgoed met betrekking tot de oorlog onder te brengen. Een goed plan, vond het museum, maar dan was wel meer ruimte nodig. Dankzij ruim twee miljoen euro, ver-

'Voor ons als museum was collectiemanagement een noodzakelijke bijzaak, maar door de hulp van HCO is het gevoel van bijzaak weggepoetst'

kregen via de Provincie Overijssel en verschillende fondsen, kon het museum het bestaande pand uitbreiden met nieuwbouw. Als voorwaarde voor financiering van deze plannen stelde de Provincie dat het museum een officiële erkenning van de Museumvereniging zou aanvragen. 'Om voor die erkenning in aanmerking te komen, moesten we beschikken over

een collectiemanagementsysteem – en dat hadden we nog niet,’ zegt Van Overbeeke. Digitaal collectiemanagement associeerde hij met organisaties als het Van Gogh Museum. ‘Zij hebben kostbare kunstwerken in hun collectie, wij vooral huis-tuin-en-keukenvoorwerpen. Neem het dienblad uit het diorama met de onderduikers: moet dat in het collectiemanagementsysteem? Ja dus, weten we nu.’

Beeld: EVE Architecten

voor de geschiedenis en cultuur van Overijssel. ‘Historische verenigingen, heemkundeverenigingen en particulieren kunnen hier hun collecties onderbrengen. Ze zetten objecten in het collectiemanagementsysteem *Atlantis*, en als ze het knopje “publiceren” aanklikken, worden de objecten getoond op MijnStadMijnDorp.nl.’

HCO is met softwareleverancier DEVENTit overeengekomen dat zij *Atlantis* kosteloos aan kleine erfgoedorganisaties met vrijwilligers beschikbaar mag stellen; grotere organisaties betalen wél voor het gebruik ervan.

Linked open data

Aangezien het Memory-Vrijheidsmuseum de collectie *from scratch* ging digitaliseren, deed zich een mooie kans voor, vertelt Ivo Zandhuis, freelance adviseur voor het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE). ‘De ambitie van het NDE is dat alle informatie over het Nederlands erfgoed beschikbaar komt als linked open data. En dan het liefst vanuit de bron: het collectiemanagementsysteem.’

Anders gezegd: als het Memory-Vrijheidsmuseum een schilderij invoert, dan neemt het ook een linkje mee naar de term “schilderij” in bijvoorbeeld de Art & Architecture Thesaurus (AAT). Zandhuis: ‘In *Atlantis* kun je de link naar zo’n term in een externe thesaurus als de AAT makkelijk leggen. Zo maken we meteen op een goede manier linked data. En dat versterkt weer het netwerk van digitaal erfgoed. Hierdoor kan bijvoorbeeld ook het Netwerk Oorlogsbronnen van deze linked open data gebruikmaken. Gegevens uit verschillende collecties kunnen gemakkelijk bij elkaar worden gebracht. Bijvoorbeeld: waar zijn er nog meer dienbladen uit de Tweede Wereldoorlog te vinden?’

Het resultaat van dit project is ook van breder belang, zegt Zandhuis. Zo zijn de mogelijkheden om in *Atlantis* met thesauri en linked data te werken, ook door andere erfgoedinstellingen te gebruiken. ‘Chapeau voor het Memory-Vrijheidsmuseum dat als een van de eerste museale instellingen het NDE-principe “digitaal erfgoed publiceren vanuit de bron” heeft nagevolgd.’

Werkbaar voor vrijwilligers

Sinds begin dit jaar heeft Marina van der Ploeg samen met experts als Ivo Zandhuis gekeken welke velden van *Atlantis* noodzakelijk zijn om de collectie van het Memory-Vrijheidsmuseum vast te leggen. ‘Want de circa honderd velden vroegen om een selectie. Bovendien moesten de velden in begrijpelijke taal worden opgesteld en was voor het gebruik ervan een goede uitleg noodzakelijk. Daar heb ik me mee beziggehouden, zodat het collectiemanagementsysteem werkbaar wordt voor de vrijwilligers van het museum.’

Bij het *custom made* maken van het systeem had Van der Ploeg nauw overleg met softwareleverancier DEVENTit. ‘Voor ons was dat leerzaam,’ zegt DEVENTit-directeur Peter van Diermen, ‘want we hebben weer meer inzicht verkregen in de zaken waarmee gebruikers tijdens een implementatietraject kunnen worstelen.’

Als voorbeeld noemt Van Diermen het toepassen van externe thesauri: ‘Omdat niet alle termen hierin staan, ontstond de behoefte om twee termen te gebruiken: een algemene term uit een thesaurus en een eigen specifieke term. Voortaan kun je in *Atlantis* ook interne thesauri opbouwen zodat je ontbrekende termen kunt toevoegen.’

Dapper

De vrijwilligers hebben inmiddels vele collectiestukken van het Memory-Vrijheidsmuseum in een spreadsheet gezet, vertelt Van der Ploeg. ‘Die database is in *Atlantis* geïmporteerd. Voortaan werken ze verder vanuit *Atlantis*, want ze hebben nog veel meer mooie stukken in de collectie om digitaal toegankelijk te maken.’ Daarmee is het collectiemanagementsysteem van het museum een feit. Hoe kijkt museumvoorzitter Van Overbeeke terug op dit traject? ‘Voor ons was collectiemanagement een noodzakelijke bijzaak, maar door de hulp van HCO is het gevoel van bijzaak weggepoetst. Collectiemanagement heeft ook te maken met zorgdragen voor onze objecten en ze toegankelijk maken – en daarmee indirect met het voortbestaan van ons museum. Hier staat een man die nut en noodzaak ervan inziet. We werken er dapper aan mee.’

Hulp van HCO

Digitaal collectiemanagement is voor het Memory-Vrijheidsmuseum nieuw terrein, maar gelukkig krijgen ze hierbij ondersteuning van samenwerkingspartner HCO. Beide organisaties zitten in het Platform WO2 Overijssel, een stichting die zich bezighoudt met het lustrumprogramma om in 2019 en 2020 75 jaar vrijheid in Overijssel te vieren. In dat kader helpt HCO het Memory-Vrijheidsmuseum bij de herinrichting van het vernieuwde gebouw en bij de museumeducatie. ‘Dit is een grootschalig project. Als “deelproject” ondersteun ik het museum bij het opzetten van het collectiemanagement en de digitalisering,’ zegt Marina van der Ploeg, relatie- en functioneel beheerder van het HCO-project *MijnStadMijnDorp*. Sinds negen jaar is *MijnStadMijnDorp* zowel een platform als een community

FEITEN EN ZO

65 erfgoedinstellingen hebben inmiddels JA gezegd tegen het Manifest Netwerk Digitaal Erfgoed.

Dankzij een extra subsidie van het ministerie van OCW werkt het netwerk dit en volgend jaar hard aan tools en aan deskundigheidsbevordering. Zo biedt de cursus 'Leren Preserveren' erfgoedprofessionals de benodigde basiskennis voor het duurzaam toegankelijk houden van digitaal erfgoed.

Praktische ondersteuning geven speciaal aangestelde digitaal-erfgoed-coaches bij provinciale steunpunten door het hele land.

Erfgoedinstellingen werken samen om hun erfgoed informatie beter bruikbaar en zichtbaar te maken voor de gebruiker: niet het aanbod van de instellingen maar de vraag van gebruikers staat daarbij centraal.

De DERA (Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur) helpt erfgoedinstellingen die samenwerking vorm te geven over de grenzen van instellingen en sectoren heen.

En om beter in te spelen op de behoeften en wensen van gebruikers zijn acht gedragsprofielen ontwikkeld, van browsen & ontdekken tot gamen. De gedragsprofielen en klantreizen vergroten het klantinzicht.

In 2020 start een collectieve marketingcampagne onder de naam Geheugen van Nederland.

Kennisnet en het Netwerk Digitaal Erfgoed werken samen om de ontsluiting van digitaal erfgoed voor het onderwijs te verbeteren.